

Odd Sigmund Bredesen

Oksehamna i Magnilldalen

Oksehamna i Magnilldalen ble startet i 1927 med ca. 9000 mål inngjerdet område. Den varte til ca. 1965, da det ble veldig få dyr i hamna pga. overgang til kunstig inseminering. Da slapp man å ha store okser på gårdene rundt omkring, som kanskje ikke alltid var bare lett å hanskkes med – noe også undertegnede har erfart.

Oksgjeter Erling Bredesen (1917-1964), fotografert i 1952. Foto: MINØ.130547

Min far Erling var gjeter i Magnilldalen i 10 år. Han begynte sommeren 1943. Før dyra kunne slippes var det ca. 1 ukes jobb med reparasjon av gjerdet etter en lang vinter. Første sommeren min på Ryan var i 1945, da jeg var ett år. Jeg var mye ute på vangen og lekte, stort sett under et visst tilsyn, men noen øyeblikk var det litt fritt. Gjerdet rundt vangen var av piggråd, så i et ubevoktet øyeblikk var junior søkk vekk. Ved nærmere søk fant de meg ute i feltet sammen med oksene! Det var enkelt å krype under piggråden for en ettåring. Alt gikk bra, men deretter var det løpe-streng når det ikke var tilsyn.

Det har selvfølgelig vært en del kominiske, men også alvorlige situasjoner, men stort sett gikk det bra.

Ryan på 1930-tallet, med steinfjøset inntakt. Foto: MINØ.130527

Fram til 1953 var det bare en kjerreveg innover, så oksene måtte leies fra Lonåsen – en drøy spasertur med store okser på ca. 1000 kg! En gang ved Karlsruvengen, var det en okse som slo seg helt vrang. Den vrentge av seg alt utstyret og slet seg. Denne oxen, som het Minnar, hadde et dårlig lynne og ble kjørt med seler og bjørkeskjeker. Eieren måtte ty til bjørka for å redde seg. Heldigvis kom det flere dyr, bl.a. en okse som var betraktelig større, nemlig Raumann. Den ble leid med tau og stokk festet i nesevingen og Minnar slo seg til ro og fulgte villig etter den helt til Ryan, uten å bryte tau og stokk, så alt endte godt.

Etter slippet var det en del oppgjør okse-ene imellom. Det gikk stort sett bra, men en gang endte det med døden for en. Den ble rett og slett kastet opp i luften og brakk nakken i fallet.

stikke ut traséen innover og å hogge bjørk. Første gang veien var i bruk var i 1953. Den høsten ble oksene hentet med biler på Ryan. Veien var vel så som så de første åra, men etter hvert ble det påkjørt grus, slik at den ble i brukbar stand.

Det hendte selvfølgelig at dyr ble skadet eller sjuk og da ble de tatt inn på vangen til observasjon og tilsyn av dyrlege. Det var ikke ofte det var behov for dyrlege, men det hendte etter noen tøffe kamper mellom de større oksene. De som kom tilbake år etter år hadde sine områder de regjerte over, så det var nok ikke alltid at nykommere ble godtatt. De fikk ofte hard medfart av «sjefen».

På den tida, før veien kom, var Ole Gårsvold Mærk dyrlege. Det ble nok noen turer innover, og da var det bare å ta beina fatt fra Lonåsen eller Slettryan ved Gjera. Hvis det var finvær, tok han gjerne med seg hele familien og tilbrakte hele dagen på Ryan.

Magnilldalen er oksenes sommerparadis i Nord-Østerdal

Hvor horn klakker sammen og hover dundrer i kamp om herskertronen 1. premieoksen Dyril nær i hjelstanget under årets slipp

Ingen hadde sett Magnilldalen så vakker som gang Solfylte her og drøgle boter så langt øyet kunne røkke. Oksene kom trekkende med stønende ør til Ryan-vollen. Marjan opp på Da Magnilla hadde snart høret på de muskelsterke oksene. Her kom de, Prima, Dyril, Uttaun og hva de så heter alle disse praktiske stutene som har oppvokst sommerstyret her i sin fer. Av og til stoppet de opp og gikk gjennom med gjeterne og laas. Godt og listige knep måtte til for å røkke dem videre i solstelen. Men karene som hadde upakker i tømmer, måtte helst bruke av språkta med hørdere ord. Rett som det var steg mange knopper og sprakke trykter fram i flokken og laget tumbler-bunt ganimingen.

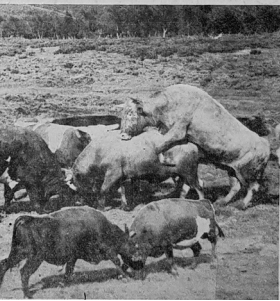
Dyril deden nær
Noe endelig sluttspjær om hven som skal være forener gjennom sommer ble det ikke. Klaringen vil vel ikke en dag siden. Ut på hvelstaden net seg.

50 kroner i bot for ulovlig fiske
Lillemarkarer for retten i Sol For Nord-østlend herredret i. In stot froske to karer fra Lillemark tilhelt for å ha fisket ulovlig med på Seiningen 21. august i fjor. Retten var ledet av sorenskriver Larsen. Dyril, med sogsagfører Lars Modahl, Solha og gårdens Sverret Overby. Stor-Stivald i dommen. Aktor var politimester Urdal, Elverum, og forsvarene av rettssakfører Aksel Nilsen, Lillestrøm.

66 okser går sommer- eventyret i møte
Da slippet eller programmet skulle gå av stabelen klokken 15, var det hundene mange av de 66 innmøtte dyr som ikke hadde innført seg. Oksene som var tilsluttet ute, begynte i trykke ulovlig i hoven og nærmer seg. Også karene plukket klakke fram og syntes det trakk ut. Men de enkelte oksene ble møtt be- dæglig omsorg, trykket kjemmen- naver med bakke for side og låp i oksene. Elstater og okselinger i uttømmelige tømmer. Klokken ble klokke og 17 fer det endelig ble fart i bakken. Oksene anrops til slipp. Dyril ble tatt fram på bakstommen. Rutige meier løser tømmer fra horn og nærmer seg. Over publikum på siden av gjestet mødte her, for- teltet spenningen seg i entavlesord.

50 kroner i bot for ulovlig fiske
Lillemarkarer for retten i Sol For Nord-østlend herredret i. In stot froske to karer fra Lillemark tilhelt for å ha fisket ulovlig med på Seiningen 21. august i fjor. Retten var ledet av sorenskriver Larsen. Dyril, med sogsagfører Lars Modahl, Solha og gårdens Sverret Overby. Stor-Stivald i dommen. Aktor var politimester Urdal, Elverum, og forsvarene av rettssakfører Aksel Nilsen, Lillestrøm. De tiltalte var tidligere forelagt bot på 100 kroner som ikke var tatt. — Aktor la ned påstand om de tiltalte dommes til en passende baksakskontingering og svidring. Fiskeridødelige. Forsvarene la ned påstand om frifinnelse. De tiltalte ble dømt til en bot på 50 kroner, 25 kroner i sakskostning og svidring av fiskene slapp. Dommen var offentliggjort den 7. vitner i sakok.

Besøk på Ryan. Hans, Helge og Helene Haug. Foto: MINØ.130511

Østlendingen 22. juni 1953.
Først på 50-tallet ble det planlagt og bygget bilveg til Ryan. Far var med på å

Når det var moltesesong, var det stor trafikk i Magnilldalen, og mange tok benveien gjennom oksefeltet med spann opp til myrene på Busjøvola eller Fjellenglia.

Oksene trodde vel det var salt i bøttene, så de kom springende etter folk, med det resultat at de måtte klatre opp i ei bjørk for å redde seg. Oksene var vant til å få salt på opptellingsrunden, som var en gang i uka.

En litt spesiell historie må tas med. Det var også en okse fra Vingelen som het Gell-

Gellmin fra Vingelen. Han tok seg gjerne et par turer til Vingelslangsetra for sommeren.

Foto: MINØ.130554

min. Den var nok en del på Vingelslangsetra. Eierne pleide å gå benveien derfra og slippe oxen ved sjøgrinda, som var øverst i oksfeltet, der stien til Magnillsjøan gikk. Gellmin holdt til i dette området hele sommeren, bortsett fra når den tok seg et par turer hjem til setra i løpet av sommeren. Eierne måtte da bringe den tilbake.

Det var også to hestehamner på Ryan, som oksegjeteren hadde oppsyn med. Det ene, for hingster, var i ei inngjerdet hamn sør for Ryan. Det var opptil 15 hingster her. Dette var rolige, snille dyr, som var lett å holde styr på. De kom opp til vangen stort sett hver dag, for litt salt og stell. Hestehamna var på Ryan fra slutten av 30-tallet til litt innpå 50-tallet.

Sør for vangen, der veien krysser den smale myra, var det tre hester som gikk seg

Erling Bredesen (t.v.) og en ukjent i hestehamna.
Foto: MINØ.130503

ned i et bløthull i myra. Noen folk kom tilfeldigvis forbi og oppdaget hva som hadde skjedd. Far ble tilkalt og sammen fikk de reddet opp en hest som klarte seg. De fikk også opp en hest til, men den måtte avlives pga. skader. Den tredje hesten druknet i myra og ligger der fremdeles. Far gjerdet inn dette myrhullet, men nå er gjerdet borte. Det burde blitt satt opp igjen slik at verken folk eller dyr havner nedi. Myra har dekket over stedet, men jeg kan fortelle eksakt hvor det er.

Det var også ei hamn nord for oksfeltet, hvor det var hopper. Gjerdet gikk mellom Storbusjøvola og Veslebusjøvola og nesten ned til Oppistuoddan. Disse hopenne var en urolig flokk som ofte brøt seg ut og forsvant over store områder. Far Erling måtte en gang gå helt til Vangrøftdalen for å hente de tilbake. Han var borte mellom to og tre døgn før han kom tilbake. Beina hovnet skikkelig opp slik at mor måtte klippe av han støvlene.

Dette hestfeltet var ikke i bruk lenger enn til på tidlig 50-tall. Dette mest fordi disse hestene var vanskelig å holde styr på, ifølge gjeter Erling.

Ei natt fikk vi besøk i gangen på bua. Døra var antagelig ikke helt lukket, slik at en okse hadde kommet seg inn. Det var en smal gang, akkurat plass til oksene. Vi våknet av all romsteringen og bråket. Far forsøkte å komme seg ut gjennom døra, men det var umulig fordi oksene fylte hele gangen. Han måtte i stedet klatre ut vinduet for å prøve å rygge stuten ut, men det viste seg umulig. Oksene nektet plent å gå baklengs ut. Løsningen ble å rive av bordveggen. Da ble oksene med ut med en liten neve salt som lokkemiddel.

Det hører til historien at det stod en grøtkjel i gangen, og det var nok lukta av den som hadde lokket oksene inn.

Frokost i det grønne, 1951. Erling, Odd Sigmund og Karen Bredesen, samt Stepp.
Foto: MINØ.130507

Far var gjeter på Ryan i til sammen 10 år, i 1943-45, 1947-52 og 1958.

Sommeren 1958 måtte jeg som 14-åring ta ansvar for gjetinga i fars sjukefravær. En dag jeg hadde vært på fisketur måtte gjerderunden gåes. Det var en 2-2½ times tur hvis alt var i orden, noe det definitivt ikke var. Noen hundre meter opp fra vangen var 8-10 stolpelengder revet opp, så da måtte det gjerdes. Tida gikk og mørket

kom sigende, men jeg fikk da strekt opp igjen to tråder, slik at det ble tett igjen. Det hadde nok vært flere okser der etter sporrene å dømme, så noen okser var sikkert utafør hamna. Det ble bekmørkt før jeg kunne ta meg nedover feltet til vangen igjen. Det var en ekkel tur – jeg kunne jo ha snublet i en okse som hadde lagt seg for natta.

Dagen etter ringte det noen som var på ei hytte i Magnillkroken og fortalte at de hadde møtt på to truende okser på Oddan like Busjøbekkbrua sør for hamna. De ble skremt av dyra og hoppet på elva Magnilla for å komme seg i sikkerhet! Samme formiddag hadde onkel Oddleif med familie kommet på besøk på Ryan, og han ble med meg for å hente tilbake oksene.

Jeg tok med horntømmer og saltbøtte for å hente de opp i feltet igjen, men så enkelt var det ikke. Da jeg la på horntømman og snudde meg for å gå, sa det pang, og jeg lå på magen med oksene over meg. Heldigvis hadde jeg bare en shorts og ingen t-skjorte på meg, så det ble nok redningen. Oksene fikk ikke skikkelig tak, og det ble bare noen striper på ryggen etter horna. Hva skulle jeg gjøre? Onkel stod et godt stykke unna, men ga fra seg noen skikkelige brøl, med det resultat at oksene løftet på hodet. Jeg var lett på foten og spratt opp og la på sprang og kom meg unna. Men hva no? Jeg hadde saltbøtta, og det ble redningen. De to stutene været saltet og fulgte etter oss i passe avstand helt til Ryan. Jeg fikk klippet hull i gjerdet og sammen fikk vi oksene inn i feltet. Alt endte bra, men det var en skikkelig skrekkopplevelse.

En annen gang på en av mine gjerdeturer ble jeg skikkelig skremt av Lykke-reison fra Vingelen. Jeg skulle også telle okser og hadde med saltbøtta. Jeg visste hvor oksene pleide å ha tilhold, så jeg tok en

avstikker for å se om han var der. Lykke-reison været nok saltbøtta og kom settende mot meg. Det var skummelt, men det var heldigvis bare salt han ville ha!

Etter hvert kom hentedagen for oksene, og da skjedde akkurat det samme med formannen i hamnelaget – han ble slengt i bakken utenfor vangen og mal-traktert ganske voldsomt. Jeg fikk tak i en gjerdestolpe og slo oxen i hornkrona. Da rygget den unna og mannen ble båret inn og etter hvert sendt på sjukehuset. Disse skadene preget mannen resten av livet.

Ved innhentinga av oksene, ble sør-veggen av stenfjøset revet ned. Fjøset ble brukt til å hekte inn stutene. De ble ledet inn i fjøset, 5-6 stk. i slengen, der de fikk på seg horntau og stukk i nesevingen og ført vekk. Jeg satt oppe på mønet og fulgte med. Like etter at jeg hoppet ned, kom Bjørnstjerne og satte hodet inn i gluggen og løftet hele mønet, slik at veggen kollapset. Bjørnstjerne var på den tiden stasjonert på Nygårdshaug som foreningsokse i bygda.

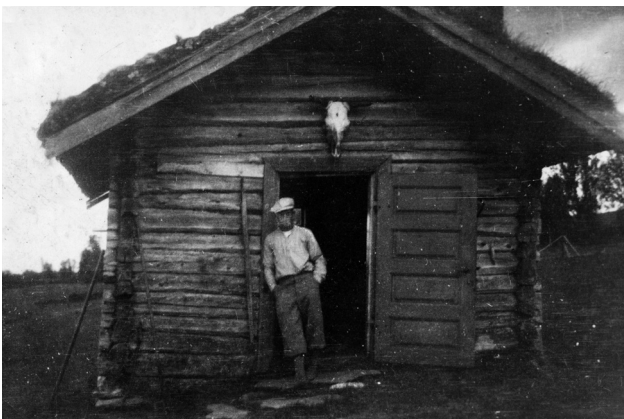
Det var også okser langveisfra, som Hedemarken, Solør og Trøndelag. Ellers

var det mest vanlig med okser fra hele Østerdalen.

Denne septemberdagen i 1958 var den siste for oss som gjeterer på Ryan i Magnilldalen. Området har betydd mye for meg og mine. Vi har i alle år etterpå besøkt området og har hatt mange fine dager med turer på gamle stier hvor man fortsatt kan se grubber etter oksene.

Ellers kan nevnes at setra på Ryan var i veldig dårlig forfatning, med råte i noen tømmerstokker og i gulvene, så i 1950-51 ble det en viss restaurering. Den gang var Per E. Hansæl ordfører, og han fikk ordnet noen tømmerstokker og da det gamle gulvet i Menighetshuset ble skiftet ut, ble det fraktet til Ryan og brukt opp igjen i setra. Far fikk i oppdrag å gjøre jobben. Med seg hadde han Arne og Egil Nygårdshaug. Peisen er det undertegnede som har satt opp i 1990-åra, da den gamle var i dårlig forfatning. Og med den nyrestaureringa som er gjort i 2015/16, så har det blitt et flott seterhus.

Men hva skjedde med oksehodene? Det ene hang på mønet på bua mot nord og det andre hang på mønet av setra mot sør. Dette er jo selve symbolet på det som var oksehamna på Ryan.

Oksgjeter Martin Bredesen, 1953. Dette var siste året Martin Bredesen var oksegjeter i Magnilldalen. Han døde den 3. september 1954, bare 41 år gammel. Foto: MINØ.130510